

ВЪЗДЕЙСТВИЕ НА СЪВРЕМЕННИТЕ МЕДИИ И ТЕХНОЛОГИИ ВЪРХУ ДЕЦАТА

Десислава Бакърджиева, Любомира Парижкова

Университет по библиотекознание и информационни технологии

Резюме: Настоящата статия разглежда въздействието на съвременните медии върху децата. Развитието на технологиите и медийната индустрия е безспорно най-динамичното в съвременното ни. В обществото е прието вярването, че основна роля във възпитанието и развитието на детето имат неговите родители и социалната му среда – училище и приятели. Обратно на това вярване, все по-често констатираме, че с времето се появяват и други мощни регулатори, като медиите и новите технологии. Към традиционните и добре познати медии с течение на времето и с развитието на технологиите вече се добавят и интернет и мобилните комуникации. Съвременните технологии оказват огромно влияние върху изграждането на децата като личности, сформирването на ценностната им система и тяхното разбиране за света.

Ключови думи: интернет, мобилни телефони, подрастващи, влияние на съвременните технологии върху децата.

Въведение

Съвременните технологии и пандемията от COVID-19 безспорно направиха живота ни тясно свързан с технологиите, интернет и най-вече с мобилните комуникации. Всеки родител трябва да се замисли за въздействието, което те оказват върху нашите деца.

Живеем във време, в което притежаването на смартфон от малки деца е нещо съвсем обичайно и естествено. Умните телефони се превърнаха в неразделна част от нашето и на децата ежедневие. Цяла година много от подрастващите използват мобилните си устройства заради онлайн обучението. Но трябва ли да се тревожим за влиянието на тези устройства върху развитието на децата ни в дългосрочен план? В тази статия се разглеждат някои от вредите, които смартфоните и съвременните технологии нанасят върху децата.

Целта на статията е да се изследва въздействието на съвременните технологии в ранна детска възраст. Да се проследят развитието и конвергенцията на съвременните медии и тяхното отражение върху подрастващите, както и да се представи ролята на подрастващите в глобалната мрежа.

Методология

Метод на наблюдение, системен анализ, приложение на метода на аналогията за идентифициране на връзките и взаимодействията на киното и телевизията в съвременната информационна среда.

Изложение

Въпреки че смартфоните се смятат за практични, те могат значително да променят взаимоотношенията между родителя и детето. Докато децата все още растат, връзката, която ще изградите с тях, е от изключително важно значение. Различните мобилни игри, които децата играят на телефоните, компютрите или чрез конзола, ограничават тяхната креативност и въображение. Освен това те забавят техния двигателен мускул/нерв и оптично-сензорното им развитие. Спането в близост до телефона нарушава детския сън. Всяко дете трябва да получава достатъчно сън, а мозъкът трябва да си почива, за да е готов за нови дейности на следващия ден. Смартфонът със сигурност няма да помогне за това. Той може да бъде вреден и за развитието на социални умения у детето, тъй като отклонява вниманието му, не влияе добре на паметта, заличава полезни поведенчески маниери, като живия разговор, и тъй като децата не се стараят да запомнят информацията, вместо това я записват на телефоните си или разчитат да я проверят в „Гугъл“, без да се стремят да я запомнят¹.

Според американски експерти една от причините за възникването на депресия или раздразнителност при децата е използването на смартфони и на някои популярни геймърски игри. Децата често се оставят без надзор – това има отрицателно въздействие върху душевното им здраве и се предизвикват емоционални и социални проблеми. При прекомерно използване на компютър с цел игри, подрастващите губят ориентация, развалят зрението си и в мозъка им започва да се размива реалност с виртуална такава. Прекалено дългото време, прекарано пред екрана на смартфон или компютър, се отразява и на физическото здраве и телесното тегло. Замислете се колко време детето прекарва в една поза, докато си играе на телефона, компютъра или гледа любимия си телевизионен канал. По този начин децата стават по-малко активни физически и това е една от причините, водещи до затлъстяване [1].

Забавлението с насилствени игри и кибертормозът в социалните мрежи пораждат насилие и при децата, защото те приемат насилието като нещо съвсем нормално, като начин за решаване на проблемите.

Прекомерното гледане на телевизия може да има пагубен ефект върху ученето и академичните постижения. Гледането на определени

програми може да насърчи безотговорно сексуално поведение или агресия при децата. Един от най-ефективните начини за реклама на продукти сред деца от различни възрасти е чрез телевизията. Рекламата може да има и положителни ефекти върху поведението им. Например някои производители на алкохол изразходват 10% от бюджета си за реклами, предупреждаващи за опасностите от пиенето при шофиране. Една от водещите марки в бялата техника – „Беко“², чрез рекламата си успя да насърчи хиляди деца да се хранят здравословно с броколи и други полезни храни [2].

Малките деца са склонни да вярват на това, което им се казва, и дори могат да приемат, че са лишени от любов и внимание, ако родителите им не им купуват рекламирани продукти. Повечето деца в предучилищна възраст не разбират разликата между програма, предназначена да забавлява, и реклама, предназначена да продава.³

Повече от 60% от рекламите насърчават консумирането на захарни изделия, зърнени храни, бонбони, мазни храни и играчки. Повечето проучвания показват, че колкото повече време децата прекарват в гледане на телевизия, толкова повече се влияят от нея.

От извадките на Националния статистически институт деца на възраст 4 – 10 години гледат минимум по 14 часа телевизия на седмица⁴. До завършването си на гимназия всеки трети тийнейджър прекарва повече време в гледане на телевизия, отколкото в класната стая – ако изключим последната година, заради пандемията от COVID-19. Проучванията също така показват как времето, прекарано в гледане на телевизия, варира между различните възрастови групи и повече допринася за отрицателното влияние върху децата, отколкото да има положителен аспект. Това ограничава времето на децата за жизненоважни дейности⁵, като игра, четене, учене, за разговори, прекарване на време със семейството, разказване на истории, участие в редовни упражнения, физическа активност и развиване на други необходими умствени и социални умения [2].

Съвременните деца растат в силно технологизирана среда, но това все още не ги прави дигитално компетентни. Все повече се снижава възрастта, на която децата започват активно да се занимават с дигитални технологии [3].

Прекомерно дългото време, прекарано пред телефона, таблета или телевизора, се свързва със забавяне в развитието, включително намалени речеви и комуникационни способности, както и с дългосрочни проблеми със заучаването на нова информация и развитието на паметта.

Децата предимно играят на дигиталните устройства, гледат клипчета, но не проявяват проактивност, не създават съдържание, не четат [4].

Ако детето ви прекарва три, четири или повече часа на ден, заболонос в дисплея, това означава, че през това време то нито чете, нито играе, нито спортува, нито разговаря с близките си. Кой би могъл да му върне изгубеното време? Факт е, че родителите избират пътя на най-малкото съпротивление. Детето с телефон е тихо и кротко, не пречи на мама да си изтегли последния сезон на сериала и да си изпие виното [5], [6].

Да ограничите времето на детето си с телефона, ще ви коства нещо, разбира се. Известно количество нерви, защото подрастващият шампион във „Фортнайт“ ще ви бъде сърдит и вероятно ще се кара с вас⁶. Ще трябва търпеливо да разговаряте с него, за да му обясните причините. Докато скучае, може да направи една-две бели вкъщи. Ще ви се наложи да му измисляте развлечения и да се уговорите с други родители за разходки. Резултатът е, че ще имате повече пълноценно време със собственото си дете, то ще расте по-будно, здраво и щастливо, а вие ще се научите по-често да му давате любов, вместо да му подавате зарядното, дистанционното или конзолата.

От 30 до 50 хиляди души годишно в света заболяват от рак на очите и на мозъка в резултат от използването на клетъчни телефони, според изследвания на италиански учени, ръководени от д-р Джордж Карло. Екипът изследователи прогнозира, че до 2022 г. ще бъдат отчетени нови 800 000 случая на тези заболявания.

Подобни изследвания рядко се цитират в медиите, тъй като мобилните оператори са от най-големите рекламодатели във вестници, телевизии и др.

Според Асен Ненов⁷, експерт от БНАП, има две основни вреди, които клетъчните телефони нанасят върху главата, очите и мозъка. Едната е топлинното въздействие от антената на мобилния телефон върху тъканите на главата. По-дългите разговори буквално „пържат“ мозъка, тъй като в него има течности, които се нагряват от антената на телефона. Нарастването на градусите в главата зависи от продължителността на разговорите. При разговор от 30 секунди не се наблюдава промяна във вътрешночерепната температура, но при разговор над 2 минути първо започва да се загарява ухото, после – меките тъкани след него, които се намират в главата, докато се стигне до загаряване на мозъка. Ако човек говори по клетъчния си телефон повече от 2 минути – например 10 – 20 минути, което напоследък масово се случва покрай пандемията от COVID-19, това означава, че

постоянно едната част от главата на човека (в зависимост от ухото, на което държи телефона си) е с висока температура [7].

Мерната единица за облъчване от клетъчните телефони се нарича „специфичен коефициент на поглъщане“ и в упътването на телефоните е обозначена като SAR (Specific Absorption Rate).⁸ Този коефициент се измерва във ват на килограм (W/kg). Пределно допустимата норма е 2.0 вата на килограм, така че всички телефони в ЕС трябва да имат специфичен коефициент на поемане, по-малък от 2.0 W/kg. В САЩ изискванията са още по-строги – там пределно допустимото облъчване е 1.6 W/kg. Информацията за нивото на този коефициент, известен като SAR, може да се намери в упътването на всеки телефон, както и на страницата в интернет на производителя на телефонния апарат, но рядко се обозначава на етикета на телефоните.

Мозъкът се охлажда от кръвта, която достига до него, след като е преминала през пръстите, тъканите и кожата, обяснява явлението Асен Ненов. При непрекъснато говорене по мобилен телефон температурата на главата се покачва с 1 – 2 градуса и кръвта трудно може да се справи ефективно с охлаждането. От друга страна, 39 градуса не е нормалната температура за работа на мозъка. Човек вдига такава температура само когато е болен. При 38 – 39 градуса в мозъка се случват редица биохимични реакции, за да подготвят тъканите за стрес [8].

Другото вредно влияние, което телефонът има върху не само върху подрастващите, а върху човешкото здраве изобщо, се дължи на излъчванията от самата антена, чрез които се осъществява комуникацията между телефона и клетката на GSM оператора. Тези излъчвания са и с висока честота, и с висок интензитет, тъй като антената се намира на максимум 2 сантиметра разстояние от главата на човека⁹. Тези сигнали влияят не само на тъканите, но достигат и до ниво клетки и ДНК. Подобно въздействие върху гените на човека повишава вероятността те да бъдат увредени. По принцип в човешкото тяло има системи, които се борят да предотвратяват въздействията от всякакви лъчения, на които сме подложени, но тези системи имат някакъв капацитет, твърди експертът. При нормални условия защитните системи сработват, но когато непрекъснато облъчваш дадени клетки, вероятността да се случи някакъв проблем, е доста голяма [9].

Някои видеоигри могат да помогнат за развитието на фини двигателни умения и координация при децата, но отрицателните ефекти са повече: неактивност, асоциално поведение и насилие. Насилствените видеоигри трябва да бъдат ограничени, защото имат вредни ефекти върху психичното развитие на децата Родителите

трябва да бъдат посъветвани да се запознаят с различни рейтингови системи за видеоигри и да използват тези знания, за да вземат решение коя игра да разрешават на детето си.

Резултати

След анализ и оценка на множество статии и изследвания можем да направим следните изводи относно това как се отразяват съвременните медии, технологии и мобилните телефони върху подрастващите:

- Ограничават креативността им.
- Пречат на съня.
- Пречат на способността на децата да се учат.
- Предизвикват пристрастяване.
- Оказват негативно въздействие върху душевното здраве на детето.
- Оказват косвено влияние върху теглото на децата.
- Причиняват поведенчески проблеми.
- Предизвикват агресия.

Заклучение

Влиянието на съвременните медии върху психосоциалното развитие на децата е от изключително важно значение. Повечето родители не обсъждат с личния си лекар вредата от прекомерното използване на телефон, телевизия или видеоигри, но всеки от нас трябва отговорно да налага контрол.

Много проучвания разглеждат въздействието на телевизията върху обществото, особено върху децата и юношите [1; 10]. Индивидуалното ниво на развитие на детето е критичен фактор за определяне на това дали ще има положителни, или отрицателни ефекти. Не всички телевизионни програми са лоши, но данните, показващи отрицателните последици от излагането на насилие, неподходяща сексуалност и обиден език, са убедителни фактори да подходим отговорно към това какво позволяваме на децата си.

Бележки

¹ https://www.wuv.de/tech/studie_enthuellt_darum_nutzen_jugendliche_instagram_wirklich

² <http://www.beko-bg.com/>

³ http://www.mediaawareness.ca/english/special_initiatives/surveys/index.cfm

⁴ <https://www.nsi.bg/bg>

⁵ https://www.capital.bg/light/tema/2015/06/12/2551261_narodut_sreshtu_selfi/

⁶ <https://newspaper.kultura.bg/bg/article/view/26500>

⁷ <https://bnt.bg/bg/a/172691?page=5>

⁸ https://www.researchgate.net/publication/342746399_OBOBSENOMREZOV_MODEL_NA_AVTORIZACIA_V_KORPORATIVEN_SRVR_I_MREZA_S_POMOSTA_NA_M_OBILNI_USTROJSTVA

⁹ <https://dariknews.bg/novini/obshtestvo/ucheni-dokazaha-che-elektronnite-ustrojstva-karat-decata-da-zatypqvat-1616424>

References/ Литература

1. **Torburn**, Kati and the author's collection "European Diary. Make decisions" publisher: "Generation Europe" Foundation 2007, p. 51.
2. **Dietz**, W. H., V. C. **Strasburger**. Children, adolescents and television. – In: *Curr Probl Pediatr.*, 1991, 21, pp. 8 – 31.
3. **Parizhkova**, Lyubomira. Kontekst na izsledvaniyata v Bulgaria za digitalna gramotnost pri detsa v preduchilishtna i uchilishtna vazrast. – V: *Obrazovanie i tehnologii. Inovatsii v obuchenieto i poznavatelното развитие: godishno nauchno-metodicheskо spisanie*. Burgas: Sdruzhenie „Образование и технологии“, Sofia, 2017, № 8, s. 11 – 16. ISSN 1314-1791 (print).
[**Парижкова**, Любомира. Контекст на изследванията в България за дигитална грамотност при деца в предучилищна и училищна възраст. – В: *Образование и технологии. Иновации в обучението и познавателното развитие: годишно научно-методическо списание*. Бургас: Сдружение „Образование и технологии“, София, 2017, № 8, с. 11 – 16. ISSN 1314-1791 (print).]
4. **Parizhkova**, Lyubomira. Vazmozhnosti za formirane na digitalni kompetentnosti pri detsa v preduchilishtna i nachalna uchilishtna vazrast – tendentsii, izvedeni na baza natsionalno anketno prouchvane. – V: *Obrazovanie i tehnologii. Inovatsii v obuchenieto i poznavatelното развитие: godishno nauchno-metodicheskо spisanie*. Burgas: Sdruzhenie „Образование и технологии“, elektronno spisanie, Sofia, 2018, № 9, s. 24 – 30. ISSN 1314-1791.
[**Парижкова**, Любомира. Възможности за формиране на дигитални компетентности при деца в предучилищна и начална училищна възраст – тенденции, изведени на база национално анкетно проучване. – В: *Образование и технологии. Иновации в обучението и познавателното развитие: годишно научно-методическо списание*. Бургас: Сдружение „Образование и технологии“, електронно списание, София, 2018, № 9, с. 24 – 30. ISSN 1314-1791.]
5. **Strasburger**, V. C. Children, adolescents and the media: Five crucial issues. – In: *Adolesc Med.*, 1993, 4, pp. 479 – 493.
6. **Bernard-Bonnin**, A. C., S. **Gilbert**, E. **Rousseau**, P. **Masson**, B. **Maheux**. Television and the 3- to 10-year old child. – In: *Pediatrics.*, 1991, 88, pp. 48 – 54.
7. **Media Awareness Network**. Young Canadians in a Wired World: A Students' View. Prepared by Environics Research Group. October 2001. (Version current at May 16).

8. **Stankovic', V., D. Jovanovic', D. Krstic', V. Markovic', N. Cvetkovic'.** Temperature distribution and Specific Absorption Rate inside a child's head. – In: *International Journal of Heat and Mass Transfer*, 104, 2017, pp. 559 – 565.
9. **Jovanovic, D., D. Krasic, V. Stankovic, N. Cvetkovic, D. Vuckovic.** Electric field and SAR distribution in the vicinity of orthodontic brace exposed to the cell phone radiation. – In: *ACES Journal*, vol. 34, № 12, December 2019, pp. 1904 – 1914.
10. **Parikova, Lyubomira.** Digitalnata gramotnost i multimodalni praktiki za malki detsa (COST aktsia IS1410). – В: *Образование и технологии. Иноватсии в обучението и познавателното развитие*. Бургас, 7/2016, с. 38 – 43. ISSN 1314-1791 (print).

[**Парижкова, Любомира.** Дигиталната грамотност и мултимодални практики за малки деца (COST акция IS1410). – В: *Образование и технологии. Иноватсии в обучението и познавателното развитие*. Бургас, 7/2016, с. 38 – 43. ISSN 1314-1791 (print).]

За авторите

Любомира Парижкова е доцент в катедра „Библиотечен мениджмънт и архивистика“, УниБИТ. Доктор е по наукознание и магистър по философия. Научните ѝ интереси са в областта на история на книгата, четенето, философия на книгата, дигитална грамотност и управление на знания. Доц. Парижкова е режисьор и съсценарист на документалния филм портрет „Живот, посветен на книгата и на духовността българска“. Ръководител на организационния комитет на конференцията, посветена на Деня на народните будители, от 2019 г., както и съставител на сборника от конференцията.

За контакт с автора: l.parizhkova@unibit.bg

Десислава Бакърджиева е доктор по „Теория на научната информация“ и гост преподавател в катедра „Книга и общество“ в Университета по библиотекознание и информационни технологии. Магистър по „Медийна информация и реклама“. Завършва с пълно отличие и бакалавърската си степен по актьорско майсторство в НАТФИЗ „Кръстьо Сарафов“. Специализира „Кинознание“ и „Кино режисура“ в НАТФИЗ при проф. Божидар Манов и проф. Дочо Боджаков. Има множество научни статии в областта на филмопроизводството, съвременната медийна среда и дигитализацията. През 2019 г. излиза от печат монографията ѝ „Медийна конвергенция. Продуцентство и сценаристика“, която разглежда развитието на телевизията и киното, както и въздействието им върху личността.

За контакт с автора: bakardjievad@yahoo.com

THE IMPACT OF MODERN MEDIA AND TECHNOLOGY ON CHILDREN

Desislava Bakardzhieva, Lubomira Parijkova

University of Library Studies and Information Technologies

Abstract: This article discusses the impact of modern media on children. The development of technology and the media industry is by far the most dynamic in our modern times. In society, it is believed that a major role in the upbringing and development of the child has his/her parents and the social environment – school and friends. Contrary to this belief, we are increasingly finding that other powerful regulators, such as the media and new technologies, appear over time. The internet and mobile communications are already added to traditional and well-known media over time and with the development of technology. Modern technologies have a huge influence on the construction of children as individuals, the formation of their value system and their understanding of the world.

Keywords: internet, mobile phones, adolescents, the influence of modern technologies on children.

About the authors

Lubomira Parijkova, PhD is an Assoc. Prof. at Library Management and Archival Studies Department at ULSIT. She is a PhD in Science Studies and has an MA in Philosophy. Her field of interests includes Book History, Reading, and Book Philosophy, Digital Literacy and Knowledge Management. She is a director and co screenwriter of the documentary “A life Dedicated to Books and to Bulgarian Spirituality”. Manager of the conference organizing committee since 2019, as well as the compiler of the proceedings.

To contact the author: l.parizhkova@unibit.bg

Desislava Bakardzhieva is a Doctor of “Theory of Scientific Information” and a guest lecturer in the Department of Book and Society at the University of Library Studies and Information Technology. Master of Media Information and Advertising. She graduated with full honors and her Bachelor’s degree in Acting at NATFIZ “Krastyo Sarafov”. She specializes in film science and cinema directing at NATFIZ under Prof. Dr. Bozhidar Manov and Prof. Docho Bojakov. She is the author of numerous scientific articles in the field of film making, modern media environment and digitalization. In 2019, her monograph “Media Convergence. Production and screenplay” was released, which looks at the development of television and cinema, as well as their impact on personality. Her long-standing work in film, television and theatre can be traced back to numerous productions.

To contact the author: bakardjievad@yahoo.com